

Είδε, συμπάσχει, κατανοεί κι απέρχεται αποφασισμένος να ζήσει

Άρης Μαραγκόπουλος, *Αγαπημένο Βρωμοδουβλίνο*

Με αφορμή την παρουσίαση του βιβλίου

Τις περισσότερες παρουσιάσεις βιβλίων τις είδα κατά την περίοδο της καραντίνας, διαδικτυακά. Παρακολούθηση που νοσταλγώ· γιατί άλλος τρόπος δεν υπάρχει, εάν δεν κατοικείς στην Αθήνα. Και τις απόλαυσα χωρίς τους γύρω περισπασμούς· την κουβέντα ενός φίλου, το νεύμα ενός δεύτερου, την αργοπορημένη προσέλευση ενός τρίτου... Αλλά όσο και να ζυγίζω, η ζωντανή παρουσίαση έχει τα πρωτεία. Δεν είναι μόνο η συναναστροφή με τους φίλους αλλά και η συνέντευξη αγνώστων μεταξύ τους ανθρώπων που τους ενώνουν ωστόσο πολλά για να είναι παρόντες απέναντι σ' ένα συγγραφέα.

Έχω την αίσθηση ότι οι παρουσιάσεις τον τελευταίο καιρό επιχειρούν να γίνουν περισσότερο ευφάνταστες ως να μην αρκεί ο λόγος του συγγραφέα και όσα καταθέτει ο αναγνώστης-παρουσιαστής. Ίσως να ήταν ενδιαφέρουσα η μελέτη αυτής της αλλαγής, εάν πράγματι ισχύει, και του συσχετισμού της με ό,τι την προκαλεί.

Εάν ήταν να συνηγορήσω προς κάποιο τύπο παρουσίασης, θα προέτασσα τις παρουσιάσεις των βιβλίων του Άρη Μαραγκόπουλου, ειδικά αυτές που επιχειρεί ο ίδιος με την ευκαιρία κυρίως της Bloomsday· της 16ης Ιουνίου, της ημέρας που γιορτάστηκε για πρώτη φορά στο Δουβλίνο στα πενήντάχρονα της χρονιάς που διαδραματίζεται η αφήγηση (1904/1954) του *Ulysses* του Τζέιμς Τζόις· κι έκτοτε βέβαια γιορτάζεται όχι μόνο στην Ιρλανδία. Είναι η ημέρα που εκτυλίσσεται το μυθιστόρημα, μια ημέρα της ζωής του ήρωα, του Λίοπολδ Μπλουμ, και ταυτόχρονα η ημέρα της συνέντευξης του συγγραφέα με τη μετέπειτα σύζυγό του Νόρα Μπάννακλ και είναι αυτή που καθόρισε και τον μυθιστορηματικό χρόνο. Φέτος, ιδιαίτερη επέτειος για τον Τζόις, αφού εορτάζονται τα εκατό χρόνια από την έκδοση του *Ulysses* (2 Φεβρουαρίου του 1922, στα τεσσαρακοστά του γενέθλια, ο Τζόις κράτησε στα χέρια του τα δυο πρώτα αντίτυπα του βιβλίου του).

Ο Άρης Μαραγκόπουλος πολλές φορές έχει επισημάνει τις ιδιαίτερες αρετές αυτού του βιβλίου και ο ενδιαφερόμενος μπορεί εύκολα να τις αναζητήσει στο διαδίκτυο. Η συχνή επίσκεψη εξάλλου στην ιστοσελίδα του Άρη Μαραγκόπουλου είναι πάντα πολλαπλώς ωφέλιμη. Από τη διαδικτυακή πρόσβαση πολύ συνοπτικά τα τέσσερα «γιατί» της σπουδαιότητας του *Ulysses*, ενός «μεγάλου» βιβλίου, με το ίδιο περιεχόμενο του χαρακτηρισμού, που αποδίδουμε στα ομηρικά έπη, στις τραγωδίες και στα έργα του Σαίξπηρ: α) Τα δεκαοκτώ επεισόδια του βιβλίου συνθέτουν ένα υπερκείμενο που εκμεταλλεύεται όλες τις έως τότε τεχνικές της γραφής, επινοώντας ταυτόχρονα και νέες, καθαρά τζοϊσικές. β) Το *Ulysses* συνιστά μια εγκυκλοπαίδεια γνώσης, χωρίς ν' αφήνει απέξω ό,τι θα χαρακτηρίζαμε σήμερα ως χαμηλή κουλτούρα· η εγκυκλοπαιδική γνώση συμπορεύεται με εκείνη της καθημερινότητας. γ) Σε κάθε παράγραφο, σε κάθε φράση, πολλές φορές σε μια λέξη του κειμένου υπάρχουν προσχώσεις νοημάτων. Διακόσιοι άνθρωποι κινούνται σ' έναν ελάχιστο χρόνο –σε μια μέρα, την 16η Ιουνίου–, σ' έναν ορισμένο χώρο –στο Δουβλίνο– διαμορφώνονται από τις μεταξύ τους αλληλοεπιδράσεις και μπορούν να ιδωθούν από πολλές γωνίες· ένα ζιγκ ζαγκ που θα ανακαλύψει ο ίδιος ο αναγνώστης με την προϋπόθεση ότι διαθέτει και υπομονή και επιμονή να μην τα παρατήσει και να φθάσει έως το τέλος του «απαιτητικού» μυθιστορήματος· να διανύσει δηλαδή τη δική του «Οδύσσεια», αν είναι να του χαριστεί η Ιθάκη. Τα τρία πρόσωπα του μυθιστορήματος –ο Λίοπολδ Μπλουμ, η Μόλι Μπλουμ και ο Στίβεν Ντένταλως– δεν είναι οι ήρωες αλλά οι παρατηρητές τού κατ' εξοχήν «ήρωα» που είναι η ίδια η

«Πόλις» με την αρχαία ελληνική σημασία· ένα Δουβλίνο επινοημένο από τον Τζόις, κατά τον τρόπο που και ο Καβάφης επινοεί την Αλεξάνδρειά του· ένας «Ου Τόπος» που «ισοδυναμεί με πάντα τόπον» (σελ. 11). δ) Το βιβλίο είναι ένα πολιτικό βιβλίο· είναι το «κατόρθωμα» του Τζόις εν μέσω του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ένα βιβλίο όπου η διαφορετικότητα, όχι απλώς είναι ανεκτή, αλλά θριαμβεύει· γι' αυτό μας παροτρύνει να αναζητήσουμε –και θα βρούμε– κάπου κρυμμένο τον εαυτό μας.

Αυτό ήταν όλο κι όλο το οπλοστάσιό μου (ας προσμετρήσω και την πολύ προσεκτική μελέτη του βιβλίου του Άρη Μαραγκόπου «James Joyce, *Τζάκομο Τζόις*, Εισαγωγή-Απόδοση-Ερμηνευτικά Σχόλια Άρης Μαραγκόπουλος, εκδόσεις Τόπος, Αθήνα 2018», την εντύπωση της οποίας έχω δημοσιοποιήσει), όταν στάθηκα ανάμεσα στο πολυπληθές ακροατήριο στην παρουσίαση του βιβλίου του: «*Αγαπημένο Βρωμοδουβλίνο. Τόποι και Γλώσσες στο "Ulysses" του Τζέιμς Τζόις*», εκδόσεις Τόπος, Αθήνα 2022 (στις 16 Ιουνίου 2022, στον «Κήπο του Μουσείου»).

Η παρουσίαση του βιβλίου, θαρρώ, ήταν η αφορμή· ο λόγος της πρόσκλησης ήταν η πρόκληση να απαντηθεί το ερώτημα που έθεσε ο ίδιος ο συγγραφέας προλαμβάνοντας τον ακροατή: «Αίνιγμα Τζόις – Γιατί;». Γιατί εδώ και εκατό χρόνια ο Τζόις απασχολεί μελετητές και αναγνωστικό κοινό τόσο που η βιβλιογραφία του να ανταγωνίζεται μόνον αυτή του Σέξπιρ;

Στην παρουσίαση ήταν εμφανής η προετοιμασία του «μαθήματος», στα εκ των ων ουκ άνευ του καλού δασκάλου. Αλλά ο Άρης Μαραγκόπουλος για να φθάσει σ' αυτό το «καλός», όπως ο ίδιος το εννοεί, επιστρατεύει όλα τα μέσα που του διατίθενται προκειμένου να πείσει συναρπάζοντας. Εκμεταλλεύεται με ουσιαστικό τρόπο, χωρίς άκαιρους εντυπωσιασμούς, την τεχνολογία· ισοζυγιάζει εικόνα και λόγο εκτιμώντας την ιδιαίτερη συνεισφορά τους· επιστρατεύει εκφράσεις, χειρονομίες και τη φωνή του που αποδίδει το κείμενο άκρως θεατρικά, χωρίς τον παραμικρό θεατρικισμό· το πάθος του για τον Τζόις εμφανές, αλλά εμφανέστερη η παθιασμένη του «επιθυμία» (λέξη κλειδί και στον Τζόις) να μεταδώσει τη γνώση που έχει κατακτήσει εγκύπτοντας και εντρυφώντας εδώ και πενήντα χρόνια στο τζοϊσικό σύμπαν.

Το *Αγαπημένο Βρωμοδουβλίνο* είναι κι αυτό ένας οδηγός ανάγνωσης, μετά το *Ulysses*, *Οδηγός Ανάγνωσης* και τη μυητική εισαγωγή στο έργο *Giacomo Joyce*· με τη διαφορά ότι το δεύτερο διαβάζεται παράλληλα με το κείμενο του Τζόις, ενώ το πρώτο έχει περισσότερο στο νου του τον αναγνώστη και συνδέεται μαζί του απτά, σωματικά σχεδόν, μένοντας με έναν εντελώς ιδιαίτερο τρόπο κοντά στο κείμενο. Ολοκληρώνεται έτσι η τριλογία που στοχεύει στην κατανόηση του μεγάλου Ιρλανδού.

Κρατώντας το βιβλίο, ύστερα από την παρουσίαση και εξαιτίας της, οι προσδοκίες μου ήταν μεγάλες και είχαν προτρέξει. Καμιά τους δεν διαψεύστηκε, όταν έφτασα στην τελευταία του σελίδα. Ελπίζω τώρα να διαβάσω επιτέλους και το *Ulysses* έχοντας παραδίπλα και το *Ulysses*, *Οδηγός Ανάγνωσης* (και τα δυο βιβλία, σε πρόχειρη πρόσβαση στη βιβλιοθήκη μου, εξακολουθούν να παραμένουν κλειστά). Όσο για το θέμα της παρουσίασης –«Αίνιγμα Τζόις – Γιατί;»– το ερώτημα απαντήθηκε πλήρως. Κλείνοντας το βιβλίο η απάντηση χρωματίστηκε διαφορετικά, πλουσιότερα, βαθύτερα, με την ευφορία που νιώθει κανείς στη μοναχικότητα της ανάγνωσης, όταν συναισθάνεται αυτή την ανερμήνευτη πληρότητα μιας αχαρακτήριστης κατάκτησης. Νομίζω ότι η «ποιητική στάση» απέναντι στα παρατιθέμενα κείμενα –κι όχι μόνο– πράγματι επιτυγχάνει το

στόχο του συγγραφέα να έρθει ο αναγνώστης «σε κάποια γόνιμη κοινωνία με την τζοϊσική Πόλιν» (σ. 12) ακόμη κι εκείνος που δεν έχει διαβάσει ποτέ του Τζόις.

Το βιβλίο χαρακτηρίζεται από το συγγραφέα του «λεύκωμα», αλλά είναι πολλά και πολύ πέραν του λευκόματος. Είναι «λεύκωμα» για το πλούσιο, σπάνιο και εξαιρετικό φωτογραφικό υλικό που περιέχει· φωτογραφίες που σχετίζονται άμεσα με το *Ulysses* και απευθύνονται, δημιουργώντας μια συγκινησιακή ατμόσφαιρα, στην κατ' αίσθηση πρόσληψη, προτείνοντας έμμεσα πρόσβαση δια του συναισθήματος στο δύσκολο, «απαιτητικό» κατά τον Άρη Μαραγκόπουλο, κείμενο.

Η σύλληψη του βιβλίου, θεωρώ, συνάδει με την πνευματική πορεία του συγγραφέα του. Ο Άρης Μαραγκόπουλος εκκινεί από τη ζωγραφική, και μάλιστα με διακρίσεις. Η μύηση εξάλλου στον εικαστικό κόσμο υπήρξε άμεση· η Κούλα Μαραγκοπούλου, η αγαπημένη μαθήτριά του Μπουζιάνη, ήταν θεία του, αδελφή του πατέρα του. Μετά οι μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι, τα μουσεία και η μαθητεία με την αφοσιωμένη παρατήρηση και μελέτη των πρωτοτύπων· συγχρόνως και η άσκηση στη φωτογραφία. Αργότερα αναζητήθηκε ο έτερος πόλος, του νου, του λόγου· από τη ζωγραφική στη γραφή, από ζωγράφος συγγραφέας. Σ' αυτό το βιβλίο σμίγουν οι δυο αυτές ροπές, οι δυο εκφραστικοί τρόποι του Άρη Μαραγκόπουλου· η εικόνα και ο λόγος, το βλέμμα και η φωνή.

Η δομή του βιβλίου είναι εξαιρετική· σαν να την έχει συντάξει επινοητικός μαθηματικός. Το βιβλίο, διαβάζοντας το *Ulysses*, είναι χωρισμένο στα δεκαοκτώ επεισόδια του πρωτοτύπου, ενώ προτάσσεται ένα εισαγωγικό κεφάλαιο με τον τίτλο «Η φωνή και το βλέμμα». Σε κάθε επεισόδιο παρουσιάζεται πρώτα η «πλοκή», ακολουθούν τα μεταφρασμένα, από τον Άρη Μαραγκόπουλο, αποσπάσματα. Παρόλο που τα αποσπάσματα εκ των πραγμάτων είναι λίγα, ο συγγραφέας επιτυγχάνει να δώσει στον αναγνώστη μια εικόνα της «απείθαρχης» γλώσσας –των γλωσσών καλύτερα– και των πολλών υφολογικών διαφορών του *Ulysses*. Τα επεισόδια κλείνουν με το «Πέραν της πλοκής» όπου περιεκτικά δίδεται το στίγμα ενός εκάστου. Κάθε επεισόδιο διανθίζεται από το κατάλληλο εικονογραφικό υλικό. Οι επεξηγήσεις της κάθε φωτογραφίας (πολύ πέραν ενός τίτλου) αποδεικνύουν και γιατί, κατά την προσωπική άποψη του συγγραφέα, δεν ισχύει το μια εικόνα ίσον με χίλιες λέξεις, αλλά μάλλον το αντίθετο.

Η διάταξη όλων αυτών των μερών εκάστου επεισοδίου, με την άψογη αισθητική, είναι άκρως πρακτική με τις δυο χρωματικές επιλογές που στη λιτότητά τους συνηγορούν για την αυτάρκειά τους (καλό θα ήταν, έστω και να φυλλομετρήσουν το βιβλίο οι συγγραφείς των σχολικών εγχειριδίων που με τις πολλές χρωματικές τους επιλογές και το κομμάτιασμα της σελίδας μπερδεύουν αντί να διευκολύνουν την ανάγνωση του μαθητή).

Ο Άρης Μαραγκόπουλος συνοψίζει την εκτίμησή του για το *Ulysses* με τη διατύπωση: «Αν ο Πικάσο είναι όλη η ζωγραφική, ο Τζόις είναι όλη η λογοτεχνία». Συχνά, καταλήγοντας, αποστρέφεται στον ίδιο τον Τζόις: «Ευχαριστούμε, κύριε Τζόις!» Κι εμείς αναγνωρίζοντας την αξία του *Αγαπημένου Βρωμοδοουβλίνου* αποτεινόμεθα με τον ίδιο τρόπο: «Ευχαριστούμε, κύριε Μαραγκόπουλε!»

Γεωργία Κακούρου Χρόνη